

Sandens och vindens skapelser

På flera platser i Sydsverige har vinden byggt upp mjukt böljande dyner av sand längs kusten. Invid havet är dynerna vita och öppna, in mot land viddar blomsterrika sandhedar och knotiga tall- och ekskogar. Bland sanddynerna finns ett spännande växt- och djurliv med många sällsynta arter som är anpassade till den karga miljön.

Sand från istiden

Sanddyner finns över hela världen på platser med gott om sand och starka vindar. Vinden sätter sanden i rörelse – riktigt små sandkorn kan blåsa iväg långt medan de större hoppar fram över marken. I lä för vinden eller vid ett hinder faller sanden till marken. På så sätt byggs sanddyner upp, sandkorn för sandkorn.

Sand i mindre mängder förs ständigt upp ur havet av vågor och strömmar. Men nästan all sand i våra kustdyner forslades hit av stora isälvar i slutet av den senaste istiden. Kusten låg då under vatten, men så snart landet steg ur havet och sanden blottades kunde vinden få tag i de mäktiga sandlagren och omforma dem till dyner.

Besöksvärda sanddynsområden

Laholmsbuktens sanddynsområden och Haverdal i Halland.

Falsterbohalvön och naturreservaten Hagestad, Sandhammaren och Friseboda i Skåne.

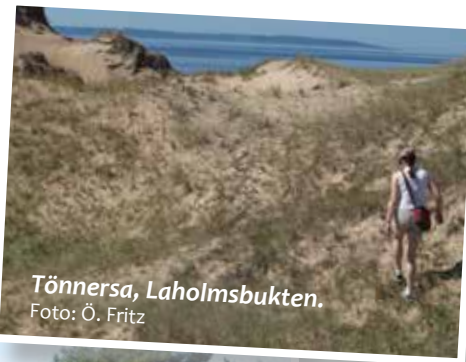
Bödakustens sanddynsområden på Öland.

Sandflykt och skyddsplanteringar

Sandmarkerna har länge använts av kustbefolkningen – här hade man sina djur på bete, här tog man ved och virke, torv, sand och tång. För att förbättra betet på de magra jordarna brändes marken med jämna mellanrum. Men när befolkningen växte under 1700-talet blev påfrestningarna för stora. För många träd högs ner och betet blev alltför intensivt. Sanden spred sig och la sig i drivor över grödor och vägar. För att hejda sandflykten förbjöds torvtäkt och storskaliga trädplanteringar påbörjades.

Idag är problemet det motsatta

Bergtall, sandrör, vresros och andra arter som planterades som sandbindare breder idag ut sig över stora sanddynsområden. Sandflykt är inte längre något bekymmer, problemet är snarare det motsatta. Sanden ligger alltför stilla och sanddynerna växer igen med sly, gräs och ogenomträngliga buskage. Djur och växter som är beroende av bar sand får allt svårare att klara sig och sanddynerna blir alltmer svårtillgängliga för oss människor.

Tönnersa, Laholmsbukten.
Foto: Ö. Fritz

Friseboda.
Foto: S. Hultengren

Sand Life

Södra Sveriges sandiga marker har ett myllrande djur- och växtliv med många fascinerande och sällsynta arter. Dessvärre är många av sandmarkernas invånare idag hotade. Deras livsmiljöer håller på att försvinna.

I projekt Sand Life restaureras flera av de mest värdefulla sandmarkerna inom nätverket Natura 2000. Igenväxta miljöer öppnas upp så att de blir mer tillgängliga för såväl allmänheten som för sällsynta växter, svampar och djur. I projektet sprids också information till markägare, brukare och allmänhet. EU:s miljövårdsfond Life+ står för hälften av kostnaderna. Resten av projektet finansieras av projektpartners samt Naturvårdsverket och Stiftelsen Skånska Landskap. Projektet pågår åren 2012–2018 och har en budget på 7,8 miljoner euro.

Läs mer om projektet på:

www.sandlife.se

Vad är Natura 2000?

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda arter och naturtyper. Varje medlemsland ansvarar för skydd och skötsel av sina Natura 2000-områden. Arbetet grundar sig på EU:s Art- och habitatdirektiv samt Fågeldirektiv.

Läs mer på:

www.naturvardsverket.se

Projektpartners:

Länsstyrelserna
Skåne Halland Kalmar

LUNDS
UNIVERSITET

Vattenriket

Projektet
stöds också av:

Myllrande liv i sandmarkerna

Sanddyner

Sanddynernas unika miljöer

Många olika miljöer

Från havet och in mot land bildar sand och växter en succession av olika naturtyper. Närmast havet, på den övre delen av stranden, ligger fördynen som består av krusningar av bar sand. Fördynen övergår i den vita, rörliga dynen. I den lösa sanden är det bara dyngräs och några få andra växter som klarar av att leva. Den grå dynen ligger däremot skyddad från de starkaste vindarna och här kan örter, svampar, mossor och lavar få fäste. Där ljung och andra ris slår rot bildas en risdyn. Längst bort från havet ligger den trädklädda dynen med tall- eller ekkrattskog. Ofta finns fuktiga stråk mellan dynerna – dynvåtmarker.

I dynernas olika miljöer lever en mångfald av arter. Alla typer av miljöer och arter på bilden finns inte i alla områden med sanddyner. Dynlandskapet här intill är typiskt för Halland.

Ill. M. Holmer

Livet i sanddynerna

Att leva i sand kan vara tufft för många djur och växter. Torkan, värmen och den rörliga sanden ställer höga krav. Trots det finns en stor mångfald av växter, djur och svampar på sanddynerna. Färgsprakande örter serverar pollen och nektar åt bin och fjärilar på gräshedarna innanför dynerna. I vindskyddade solgropar, bryn och gläntor gräver insekter sina bon i solvarm sand. Småkrypen blir i sin tur mat åt fåglar som trädlärka, nattskärna och fältpiplärka.

Den optimala miljön

Många av sanddynernas invånare är värmeälskande organismer som behöver bar sand för att trivas. Bin och fjärilar behöver också pollen- och nektarrika växter på flygavstånd. Den optimala miljön för en rik mångfald är en småskalig mosaik av bar sand och blomrikedom, vindskyddade sandgropar, bryn och gläntor. Det är denna mosaik som eftersträvas då sandmiljöer restaureras och sköts.

Skötsel av sanddyner

D finns många sätt att göra sanddynerna trevligare för människor, djur, växter och svampar. Nedan beskrivs det skötselarbete som pågår i sanddynsmiljöer i södra Sverige.

Bergtall rycks upp med rötterna

Bergtall som planterats som sandbindare växer idag ut över tidigare öppna dynen. För att helt bli av med de främmande tallarna rycks de upp med rötterna.

Vresros grävs upp ur sanden

Ogenomträngliga snår av vresros grävs upp med grävmaskin. För att undvika spridning måste alla rötter grävas upp och sanden silas innan den läggs tillbaka.

Bar sand skapas

Genom att gräva bort växttacket på små ytor skapas blottor med bar sand. Ibland grävs blåshål i den vita dynen varifrån sanden kan blåsa in över land eller gropar som ger lä för vinden. Genom att gräva djupt och vända på sanden förs ny, näringsfattig sand upp till ytan.

Naturvårdsbränning

Bränning är ett sätt att föryngra växtligheten som använts under lång tid. När marken bränns försvinner gammal växtlighet och ersätts av en variation av blomrikedom och bar sand som många arter uppskattar.

Du kan hjälpa till!

- Vandra genom sanddynens olika miljöer, hoppa, spring eller bygg ett sandlott!
- Rid när och där det är tillåtet.
- Undersök växt- och djurlivet och rapportera om sällsynta småkryp och andra fynd. På så sätt ökar kunskapen om sanddynernas unika värden.

